

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STV 102
VT 05
Handledare: Annica Kronsell

Etnicitet och konflikt

Bakgrunden till inbördeskriget i Libanon 1975

Fanny Hemmingsson
Maria Molin

Abstract

Studien behandlar orsakerna till inbördeskriget som bröt ut i Libanon 1975. Fokus ligger på att förklara varför polarisering sker mellan etniska grupper, i detta fall religiösa grupper då kriget huvudsakligen stod mellan kristna och muslimer. Studien baseras på den socialkonstruktivistiska synen på etnicitet, vilken innebär att etnicitet är socialt konstruerat och föränderligt. Detta medför att olika omständigheter kan orsaka att gränserna mellan etniska grupper ändras. Undersökningen behandlar tre faktorer som kan ha ökat motsättningarna mellan de religiösa grupperna i Libanon. Dessa faktorer är maktfördelning, socioekonomiska skillnader samt inflytande från externa aktörer. Studien visar att Libanons maktfördelningssystem, som bygger på att politiska poster fördelas mellan de religiösa grupperna, hade betydelse för att konflikten mellan de religiösa grupperna förstärktes. Det går däremot inte att se ett klart samband mellan socioekonomiska olikheter och ökade motsättningar. När det gäller externa aktörer bidrog de till att underblåsa konflikten.

Nyckelord: etnisk konflikt, socialkonstruktivism, Libanon, maktfördelning, externa aktörer, ekonomiska olikheter, kristna – muslimer

Antal tecken inklusive blanksteg: 64 299

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	3
1.1	INTRODUKTION TILL KONFLIKTEN I LIBANON	3
1.2	FRÅGESTÄLLNING OCH SYFTE	3
1.3	MOTIVERING AV FALL	4
1.4	MATERIAL	4
1.5	METOD	4
2	TEORIER OM ETNICITET	6
2.1	SOCIALKONSTRUKTIVISMEN	6
3	MAKTFÖRDELNING	9
3.1	UNDER FRANSKT STYRE	9
3.2	DEN NATIONELLA PAKTEN	10
3.3	KONFLIKT OM STYRET	10
3.4	SAMMANFATTNING	12
4	SOCIOEKONOMISKA SKILLNADER	13
4.1	REGIONALA SKILLNADER	13
4.1.1	<i>Statens åtgärder</i>	14
4.2	EKONOMISKT MISSNÖJE	15
4.3	YRKEN	16
4.4	UTBILDNING	16
4.5	SAMMANFATTNING	17
5	EXTERN AKTÖRER	18
5.1	VÄSTERLÄNDSKA OCH ARABISKA STATER	18
5.2	PLO	19
5.3	SAMMANFATTNING	20
6	ANALYS	21
6.1	MAKTFÖRDELNING	21
6.2	SOCIOEKONOMISKA SKILLNADER	22
6.3	EXTERN AKTÖRER	25
6.4	HUR FAKTORERNA FÖRHÅLLER SIG TILL VARANDRA	27
7	SLUTSATSER	28

1 Inledning

1.1 Introduktion till konflikten i Libanon

Inbördeskriget i Libanon betraktas som en etnisk konflikt mellan kristna och muslimska grupper. Dessa har levt tillsammans i området som är dagens Libanon ända sedan 800-talet. Området har tillhört en rad olika imperier under åren. På 1500-talet blev Libanon en del av det turkiska Osmanska riket. Libanonberget, som då var en del av provinsen Syrien, beboddes av kristna och druser. På 1800-talet gav turkarna området runt Libanonberget självstyre under en kristen guvernör pga. europeisk påtryckning. Efter första världskriget fick Frankrike i uppdrag av Nationernas Förbund att förvalta Libanonberget och Syrien som ett gemensamt mandat. Frankrike skiljde då Libanon från Syrien och drog om gränserna så att större områden norr och söder om Libanonberget skulle tillhöra det nya Libanon (Utrikespolitiska Institutet 2003:12-14). Dessa områden beboddes av druser, grekiskortodoxa, grekiska katoliker, armenier, sunnimuslimer och shiamuslimer (Abu-Hamad 1995:232). Dessa grupper har sedan dess haft svårt att komma överens och motsättningarna mellan dem ökade fram till 1975 då inbördeskriget i Libanon bröt ut. Detta förödande krig varade i 15 år och engagerade ett flertal omkringliggande länder samt FN (Utrikespolitiska Institutet 2003:17-19).

1.2 Frågeställning och syfte

I studien undersöks en konflikt där etniska grupper inom ett land ställer sig mot varandra. Forskningen är en fallstudie av inbördeskriget i Libanon. Den övergripande frågeställningen är: Varför ökade motsättningarna mellan etniska grupper i Libanon årtiondena fram till inbördeskriget 1975?

Syftet är att undersöka den etniska konflikten ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Enligt detta synsätt är etnicitet föränderligt och påverkas av olika omständigheter. Etnicitet ger en känsla av samhörighet och skiljer på vilka som tillhör den egna etniska gruppen och vilka som inte gör det. Olika situationer kan leda till att klyftorna mellan olika grupper ökar. Därför undersöks faktorer som kan ha lett till att motsättningarna mellan de etniska grupperna eskalerade till krig 1975.

De faktorer som granskas är externa aktörers inflytande, socioekonomiska olikheter samt maktfördelningen i landet. Det leder oss fram till de mer konkreta frågeställningarna: Vilken roll har externa aktörer haft i konflikten? Fanns det socioekonomiska olikheter mellan grupperna? Hur såg landets styre ut före krigets utbrott? I studien undersöks hur dessa faktorer har förändrats över tid för att på så sätt bedöma om dessa kan ha bidragit till att förändra känslan av etnisk tillhörighet.

1.3 Motivering av fall

Undersökningen är en fallstudie av konflikten i Libanon fram till inbördeskriget 1975. Möjligheten att generalisera är begränsad då undersökningen endast behandlar ett fall. Förhoppningen är dock att uppsatsen kan bidra till en ökad förståelse till varför konflikter mellan etniska grupper uppstår även i andra länder.

Konflikten i Libanon är intressant på flera punkter. För det första är Libanon ett ovanligt fall då det är många olika folkgrupper som lever i landet utan att någon av dessa är i klar majoritet. I många andra etniska konflikter är det en grupp som är dominerande och förtrycker mindre grupper. För det andra var Libanon till skillnad från sina grannländer en demokrati och hade stark ekonomisk tillväxt. Slutligen har de olika religiösa grupperna levt tillsammans i många år utan att det varit krig mellan dem.

1.4 Material

Studien är baserad på sekundärmaterial bestående av artiklar från vetenskapliga tidskrifter och böcker. I teorikapitlet används litteratur som dels behandlar socialkonstruktivismen i sin helhet och dels inriktar sig på teorier om etnicitet. I den empiriska delen om Libanon används litteratur skrivna av författare som särskilt har inriktat sig på Mellanöstern i sitt arbete. Vissa källor ger en översiktlig bild av konflikten i Libanon medan andra på djupet behandlar enskilda aspekter.

1.5 Metod

I framställningen presenteras först olika teorier om etnicitet. Därefter ges en mer utförlig beskrivning av socialkonstruktivismen, vilken är den teori vi valt att utgå från. Därpå följer den empiriska undersökningen där tre faktorer som kan ha påverkat motsättningarna mellan de religiösa grupperna behandlas.

Den första faktorn som undersöks är maktfördelning. Här granskas hur styret i landet såg ut, hur utnämningen av höga poster skedde samt hur fördelningen av dessa poster såg ut mellan kristna och muslimer.

Därefter utreds om det fanns socioekonomiska olikheter mellan de religiösa grupperna. De punkter som behandlas är levnadsstandard, utbildning och yrken.

Den empiriska delen avslutas med en undersökning av externa aktörers inverkan på konflikten. Här utreds om utomstående aktörer har stöttat en sida ekonomiskt och/eller militärt, om de har influerat grupper ideologiskt samt om inställningen till de externa aktörerna har skilt sig åt mellan grupperna.

Därefter analyseras de tre faktorerna var för sig utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, varpå en diskussion om hur dessa förhåller sig till varandra följer. I resultatet diskuteras sedan om, och i så fall i vilken grad, dessa tre faktorer har påverkat polariseringen av de religiösa grupperna.

2 Teorier om etnicitet

Interna konflikter har fått större uppmärksamhet sedan Kalla krigets slut. Många av dessa benämns som etniska konflikter. Grupperna som strider mot varandra kan ha olika religiös tillhörighet, språk, seder och/eller historia. Olika synsätt på etnicitet gör att man ser olika orsaker till varför konflikter inom ett land uppstår. Den essentialistiska synen innebär att etnicitet ses som givet och oföränderligt (Lindholm Schulz 2002:62). Etnicitet blir därmed i sig orsak till konflikten (ibid.:60). Om man utgår från detta synsätt blir det svårt att förklara varför förhållandet mellan etniska grupper förändras. De religiösa grupperna i området som är nuvarande Libanon har levt i fred med varandra i långa tider innan kriget uppstod.

Etnicitet som instrument innebär att etnicitet inte har en egen förklaringskraft utan används som redskap för politisk och ekonomisk vinning. Etnicitet existerar därmed inte i sig själv utan används som kamouflage för andra syften (ibid.:66). Denna teori kan delvis förklara konflikten. Maktthungriga ledare kan använda etnicitet för att mobilisera och manipulera människor för att få stöd för sina intressen. Samtidigt är teorin bristfällig. Det faktum att etnicitet faktiskt har stor betydelse för många människor, i fredliga såväl som i konfliktfyllda samhällen förbises.

I vår undersökning utgår vi från det socialkonstruktivistiska synsättet. Enligt detta är etnicitet sociala konstruktioner. Identiteter skapas i relation till andra och är föränderliga över tid (ibid.:67-68). Den socialkonstruktivistiska teorin om etnicitet ger en djupare och mer utförlig förklaring till etniska konflikter. Vår uppfattning är att det finns bakomliggande faktorer till varför etniska skillnader blir ett problem och att etniciteten i sig inte är en tillräcklig förklaring till uppkomsten av krig. Socialkonstruktivismen förklarar hur etnicitet genom historien formas och förändras av faktorer som maktstrukturer och socioekonomiska processer. Detta visar också varför konflikter uppstår mellan grupper som har levt i fred i långa tider. Teorin tar fasta på att etnicitet faktiskt finns och kan ha stor betydelse för människor i vardagslivet. Socialkonstruktivismen utesluter inte att motsättningar mellan etniska grupper kan öka genom manipulation.

2.1 Socialkonstruktivismen

Socialkonstruktivismen används inom olika ämnesområden såsom psykologi, beteendevetenskap samt internationella relationer.

Detta synsätt utmanar positivismens påstående om en objektiv verklighet och menar istället att den är beroende av våra subjektiva medvetanden. Det sätt vi uppfattar världen beror på var och i vilken tid vi lever (Burr 1995:3). Således kan man inte tala om en "sann" verklighet. Med detta följer att det inte finns en medfödd natur hos människan utan vi formas genom processer av interaktion (Smith 2001:185).

Identitet skapas i relation till andra. En persons eller en grups egenskaper, hur den beskrivs, blir meningslösa om personen/gruppen inte står i relation till någon annan och inte har någon att jämföra sig med (Burr 1995:27).

På senare tid har socialkonstruktivismen fått mer uppmärksamhet i etnicitetsstudier. Enligt detta synsätt är etnicitet socialt konstruerat och formas genom historiska och socioekonomiska processer samt genom maktrelationer (Lindholm Schulz 2002:67). Den etniska identiteten kan stärkas eller försvagas beroende på situation (Lindholm 1993:12-13). Gruppens självdefinition baseras på karaktärsdrag som är typiska för medlemmarna i gruppen och olika de från medlemmar i andra grupper (García 1996:25). Socialkonstruktivismen framhäver vikten av gränsdragningar mellan "vi" och "de". Ofta tillskrivs den egna gruppen de goda egenskaperna medan de andra beskrivs i termer av fiendskap och ondska (Lindholm Schulz 2002:68). Detta är dock inte alltid fallet. "De andra" kan ses som olik den egna gruppen utan att för den delen tillskrivas negativa egenskaper (Miller 2003:51).

I konflikter tenderar etniciteten och gränserna mellan olika grupper att förstärkas. Fiendebilder och stereotyper blir skarpare (Lindholm Schulz 2002:70). I dessa situationer ger den etniska gruppen en känsla av samhörighet och därmed trygghet (Petersson och Clark 2003:9). Rädsla för den andra gruppen kan i sig leda till aggressionshandlingar. Det behöver inte vara ett uttalat hot som utlöser detta utan endast tron att den egna säkerheten är hotad kan vara tillräcklig (Lindholm Schulz 2002:76).

En individ kan identifiera sig själv på olika sätt och på vilken identitet tyngdpunkten ligger beror på situationen (Lindholm 1993:13). Exempelvis kan en och samma person identifiera sig själv som student, kvinna, libanes, kristen eller arab i olika situationer.

Etniska grupper är inte homogena utan de är fragmenterade. Inom varje grupp finns ekonomiska, politiska (Lindholm 1993:28) och sociala skillnader och motsättningar mellan generationer samt olika syn på genus (Lindholm Schulz 2002:68-69). Från utsidan kan det vara svårt att peka ut vad det är som gör att individer ser sig själva som tillhörande en viss etnisk grupp. För de själva är det dock ofta givet och grundat i en gemensam historia. Historien är viktig för att skapa en etnisk ideologi och att legitimera de anspråk som gruppen gör (Corlin 1993:54). Den etniska gruppens tolkning av dess förflutna behöver inte nödvändigtvis överensstämma med historikernas. Genom att återaktualisera sitt förflutna underlättar de social interaktion idag. Modifieringen av historien kan vara nödvändig för att klara av den situation de befinner sig i (García 1996:33-38).

Socialkonstruktivismen ger en komplex bild av etnicitetsbegreppet. I vardagslivet kopplas vanligen etnicitet till religion, språk, seder och historia som

ett sätt att kategorisera människor. Detta är en förenkling av verkligheten som kan användas för att göra den mer greppbar. Socialkonstruktivismen motsätter sig det här sättet att sätta etiketter på människor. En etnisk grupp är fragmenterad, t ex kan människor inom en grupp ha olika religion eller språk. Dessutom är etnicitet föränderligt vilket medför att vilken etnisk grupp man känner tillhörighet till kan ändras. Socialkonstruktivismens komplexa syn på etnicitet gör det svårt att beskriva vad etnicitet egentligen är. Den definition av etnisk grupp vi har valt är en samling människor som känner samhörighet med varandra.

Inbördeskriget i Libanon skildras som en konflikt mellan muslimer och kristna och vi har därför utgått från religiös tillhörighet när vi har letat empiriskt material till våra frågeställningar. Socialkonstruktivismens syn på vad som kännetecknar en etnisk grupp kan appliceras på religiös grupp tillhörighet. Inom en religiös grupp finns ofta en känsla av samhörighet. Gemenskap i församlingen uppkommer dels genom sociala aktiviteter och dels genom den gemensamma trosuppfattningen. I oroliga tider kan religion ge trygghet. Att förlita sig till gud/gudar kan vara det som håller hoppet vid liv. Samhörighet med andra blir extra viktigt. Religiösa grupper kan referera till en gemensam historia för att stärka banden inom gruppen. Exempelvis finns det sägner som berättar om ett gemensamt ursprung. Dessutom har många folk förföljts pga. sin religiösa tro. Lika som etnicitet enligt socialkonstruktivismen inte är statisk är religion föränderlig. Till exempel så tolererar svenska kyrkor mer i dag än tidigare bl a när det gäller abort, kvinnliga präster och skilsmässa. Som vi tidigare nämnt kan en person identifiera sig på flera sätt och var tyngdpunkten ligger kan variera. I Libanon verkar den religiösa tillhörigheten ha varit framträdande.

3 Maktfördelning

Sedan Libanon grundades har det pågått en kamp om makten mellan olika religiösa grupper i landet. I detta avsnitt undersöks närmare hur maktfördelningen i Libanon har utvecklats från dess att Frankrike bildade staten fram till inbördeskrigets utbrott, samt hur meningsskiljaktigheter angående styret orsakade konflikter mellan de olika samfundet.

3.1 Under franskt styre

Efter första världskriget gav Nationernas Förbund Frankrike i uppdrag att förvalta Libanon och Syrien. Tidigare utgjordes Libanon av området runt Libanonberget och beboddes av maroniter, som var kristna, och druser, som är en muslimsk grupp. Frankrike drog emellertid om gränserna och utropade ett större Libanon som även inkluderade landområdena utefter kusten, i inlandet samt söder om Libanonberget (Mullany 1991:44). Dessa områden beboddes av grekiska ortodoxa, grekiska katoliker, armenier, sunnimuslimer och shiamuslimer (Abu-Hamad 1995:232). De västvänliga kristna var positiva till att tillhöra det kristna Frankrike. I den nybildade staten var de kristna i knapp majoritet och fick stort inflytande över landets styre, dock under Frankrikes assistans. Muslimerna var mer negativa till den nya staten, eftersom de blev en minoritetsgrupp och inte fick delta i styret. Många av dem ville istället förenas med Syrien. Redan vid grundandet av nuvarande Libanon var landet således präglad av djupa klyftor angående dess existens samt dess styre (Hanf 1993:65-66).

Även de kristna samfundet ville egentligen ha ett oberoende Libanon, utan Frankrikes medverkan, och så småningom ökade kraven på självständighet. 1926 gav Frankrike Libanon ett visst självstyre då de skapade den konstitution landet fortfarande använder idag, om än med ett antal förändringar (Utrikespolitiska Institutet 2003:15). Författningen liknade den Frankrike hade vid denna tid: parlamentarisk demokrati, fast med visst självstyre i de religiösa samfundet (Hanf 1993:68-69).

Några år senare krävde libaneserna emellertid mer självbestämmande. Detta ledde till en konflikt med Frankrike, som istället tog över styret helt. Detta enade libaneserna, som sinsemellan, i den Nationella pakten, kom överens om att man skulle dela makten mellan de religiösa samfundet. 1941 gick Frankrike med på Libanons oberoende, på grund av påtryckningar från andra arabstater, Storbritannien samt USA. I praktiken var Libanon dock inte helt fritt från fransk militär förrän 1946 (Utrikespolitiska Institutet, 2003:15).

3.2 Den Nationella pakten

1943 gjorde den kristne presidenten, Khoury, och den sunnimuslimske premiärministern, Sohl, en muntlig överenskommelse, den så kallade Nationella pakten. Detta avtal gick ut på att makten skulle delas mellan de olika religiösa grupperna i proportion till dess storlek. Mandaten till parlamentet fördelades så att det gick sex kristna på fem muslimer (Hanf 1993:71-73). Som grund för denna delning låg 1932 års folkräkning, där de kristna visade sig vara fler (Utrikespolitiska Institutet, 2003:15). De största samfundet skulle inneha de högsta posterna: presidenten skulle vara maronit, premiärministern sunnimuslim och talmannen shiamuslim (Hanf 1993:71-73). Enligt Libanons konstitution har presidenten mycket mer makt än premiärministern (ibid.:91). Presidenten och regeringen delade på den verkställande makten, men i princip alla presidentens beslut skulle även undertecknas av premiärministern. Nationalförsamlingen hade den lagstiftande makten (Utrikespolitiska Institutet, 2003:9-10). De kom även överens om att varje grupp skulle ha rätt att lägga in sitt veto, vilket betydde att viktiga beslut måste tas i samförstånd och genom kompromisser. Vidare skulle Libanon vara en suverän stat, utan inflytande från varken öst eller väst. Däremot skulle de ha goda förbindelser med både väst och alla arabstater (Hanf 1993:71-73).

De politiska rörelserna byggde på religion och klientänkande. Varje samfund hade ett antal framstående personer från inflytelserika ätter som representerade dem i parlamentet (McDowall1986:12). De politiska ideologierna fick en begränsad roll. De få partier som verkade för sekularisering vann inte popularitet hos folket, som istället röstade på partier med traditionella politiska hållningar från respektive religiösa samfund (Hanf 1993:75-77). De flesta platserna i parlamentet innehades dock av oberoende personer utan partitillhörighet. Lojalitet till familjen var otroligt viktigt och dessa representanter blev oftast framröstade av sin släkt. Ju större familj och starkare solidaritet med denne, desto högre var chanserna till ekonomisk och politisk framgång (ibid.:79-81).

3.3 Konflikt om styret

Den nya maktindelningen gynnade de två rikaste samfundet, i första hand maroniterna, men även sunnimuslimerna, då dessa grupper fick de privilegier den libanesiska regeringen kontrollerade. De fattigare grupperna, framförallt shiamuslimerna och druserna, blev utestängda från systemet (Mullany 1991:45). Många ansåg att pakten var ett medel genom vilket eliten skulle kunna dominera resten av befolkningen (Stavenhagen 1996:35).

Under 50- och 60-talet ökade motsättningarna mellan kristna och muslimer. Antalet muslimer hade tilltagit kraftigt och det var uppenbart att de blivit fler än de kristna (Utrikespolitiska Institutet, 2003:16). De kristna ledarna hindrade folkräkning för att hindra muslimerna från att få mer makt (McDowall 1986:9). Därmed finns inga säkra uppgifter om antal invånare. Dock visar många uppskattningar att framförallt mängden shiiter hade ökat. Vid 1973 var de enligt religionsgeografen Hartmann den största folkgruppen av alla (Hanf 1993:787-788). Trots detta förfogade shiiterna över åtskilligt färre antal höga poster än andra grupper (Hanf 1993:93-94). Deras underrepresentation orsakade kraftiga protester, vilket ökade motsättningarna i Libanon. Även druserna var i hög grad missnöjda med det sunni-maronitiska styret (Mullany 1991:45).

1958 bröt ett sex månader långt inbördeskrig ut på grund av att den maronitiska presidenten Chamoun försökte ändra konstitutionen så att han skulle kunna sitta kvar en sexårs period till. Detta upprörde de muslimska samt de andra kristna grupperna och ledde till en konfrontation mellan dessa och maroniterna. Chamoun kunde inte räkna med hjälp från den libanesiska armén utan fick istället hjälp av amerikanska styrkor. Chamoun gav senare upp planerna på ett förlängt mandat och därmed drog sig trupperna tillbaka och kriget upphörde. En annan maronit, som var populär både hos kristna och muslimer, tog istället över presidentposten.

Under Chamouns tid som president (1952-1958) sponsrade regeringen ett flertal mediakampanjer som behandlade åsiktsskillnader i synen på statens identitet. Dessa framställde på ett överdrivet sätt att skiljelinjen gick mellan kristna och muslimer. Även om många invånare ställde sig kritiska till kampanjen, då man trodde att det var en ambition från Chamoun att behålla makten, lyckades man övertyga många kristna medborgare (Abu Hamad 1995:233).

I början av 70-talet hade konflikten om Libanons politiska system förstärkts kraftigt. Palestinier (som flytt till Libanon), druser och muslimdominerade vänstergrupper hade allierats i den Libanesiska nationella rörelsen. Deras mål var att få slut på de kristnas dominans och de krävde genomgripande förändringar av landet. På andra sidan stod ett högerblock, framförallt bestående av den maronitiska falangistmilisen, som ville bevara den gamla samhällsordningen (Utrikespolitiska Institutet 2003:17). Att benämna inbördeskriget 1975-1990 som enbart en konflikt där alla kristna var emot alla muslimer och vice versa är en sanning med modifikation. Vänsterrörelserna, som var motståndare till Libanons styrelse, hade en muslimsk majoritet men där fanns även medlemmar från andra religiösa samfund. I stora drag kan man dock säga att konflikten stod mellan muslimer och det ledande kristna samfundet, maroniterna.

3.4 Sammanfattning

De religiösa samfunden har konkurrerat om makten sedan Libanon grundades. Det maktfördelningssystem som inrättades 1943 innebar proportionerlig fördelning mellan de olika religiösa grupperna. Denna maktfördelning visade sig gynna de grupper som vid den tiden var störst, sunnimuslimerna och maroniterna. De mindre grupperna, och då särskilt shiiterna som vid början av 1970-talet förmodligen hade växt till den största gruppen, ansåg sig vara förfördelade. Detta ledde till ökande motsättningar mellan de religiösa samfunden under åren fram till 1975, då inbördeskriget slutligen bröt ut.

4 Socioekonomiska skillnader

I det här kapitlet behandlas socioekonomiska skillnader hos befolkningen. Med detta avses olikheter i levnadsstandard, utbildning och yrken. Kapitlet inleds med en beskrivning av skillnader i utveckling mellan olika geografiska områden och i samband med detta hur olika religiösa grupper fördelar sig geografiskt. Därefter behandlas hur staten har agerat angående dessa ojämlikheter och hur det ekonomiska missnöjet har kommit till uttryck. Vidare utreds hur situationen såg ut beträffande kvalificerade arbeten och utbildning.

4.1 Regionala skillnader

De områden som kom att utgöra Libanon var olika ekonomiskt utvecklade. I Beirut och Libanonberget hade silkesindustri och handel vuxit fram. Pga. sin långa utbildningstradition var det de kristna som dominerade i dessa områden. Majoriteten av invånarna i Libanon levde dock på jordbruk. Men till skillnad från Libanonberget där människorna var fria småbönder ägdes jorden i de övriga områdena av stora jordägare som hade anställda och arrendatorer som brukade jorden (Hanf 1993:97-98).

På 1950- och 1960-talet upplevde Libanon en stark ekonomisk tillväxt (Entelis 1985:49). Beirut blev centrum för arabvärldens bankväsende och handeln med väst (McDowall 1986:12). Värdet på fastigheter i Beirut steg kraftigt (Hanf 1993:103). Medan dessa sektorer gick starkt framåt gick det desto sämre med landets produktion, som industri och jordbruk (McDowall 1986:13). Det var alltså de redan välmående områdena som gynnades av utvecklingen. Det var också här, i Beirut och Libanonberget, som det satsades på t ex vägar, elektricitet och telefon (El Khazen 2000:57).

Som tagits upp ovan var Beirut och Libanonberget de regioner där befolkningen hade det bäst ställt. I och med att de religiösa grupperna är koncentrerade till olika delar av landet har detta inneburit en ojämlik fördelning mellan grupperna. I Libanonberget lever framförallt maroniter medan majoriteten av shiiterna bor på landsbygden i söder och Bekaadalen och sunniterna bor i norr (Stavenhagen 1996:141-142). Många sunnimuslimer bor även i städerna och en stor del av de fastigheter som steg kraftigt i värde ägdes av denna grupp (Hanf 1993:108). Enligt Picard var shiiternas levnadsstandard på 1950-talet bara en femtedel av Beiruts invånare. En studie av IRFED visar att det var stor brist på sjukvårds och utbildningsmöjligheter i Baalbak-Hermel och Jabal Amil, två regioner med shiamuslimsk befolkning (1993:11).

En oproportionerligt stor andel av dem som hade det dåligt ställt var muslimer, framför allt shiiter. Men levnadsnivån skilde sig stort även inom de religiösa grupperna. Det fanns fattiga och rika muslimer liksom det fanns fattiga och rika kristna (Utrikespolitiska Institutet 1990:6).

Salim Nasr hävdar i en artikel att klyftorna mellan de som hade det mycket gott ställt och de som var fattiga ökade under 60- och 70-talet (1978:12). Det tycks som att Entelis menar att fler människor fick det sämre ställt då han skriver att sunniter och shiiter utgjorde en ny libanesisk underklass (1985:50). Ett tydligt exempel på de stora olikheterna i välstånd är de slumområden och palestinska flyktingläger som omgärdar huvudstaden Beirut. Många sunni- och shiamuslimer som flyttade från landsbygden till Beirut kom att bo i dessa förorter (McDowall 1986:13). Åtminstone många shiiter kom att uppleva sin identitet som hotad och istället för assimilering stärktes banden inom gruppen och religionen fick ökad betydelse (Picard 1993:13).

Hanf hävdar, till skillnad från Nasr, att inkomstskillnaderna minskade. En studie över levnadsstandarden på landsbygden visar att levnadsstandarden var högre 1970 än 1960. Resultaten bygger på en sammanställning av flera faktorer, hygien, ekonomisk och teknisk standard, bostadsförhållanden, skolutbildning och kulturell och social status. De största förbättringarna hade skett i södra och norra delarna av Libanon, där muslimer utgör den största religiösa gruppen (Hanf 1993:101-102).

På 1970-talet drabbades Libanon av hög inflation. Regeringen höjde flera gånger minimilönen men prisnivån steg snabbare vilket ledde till att reallönerna sänktes (EL Khazen 2000:256).

4.1.1 Statens åtgärder

Libanon beskrivs som att ha varit en *laissez-faire* ekonomi fram till 1960-talet, där staten inte gjorde någonting för att minska skillnaderna i välstånd mellan stad och landsbygd (se exempelvis El Khazen 2000:258). En IRFED rapport från 1959 visar att 4% av befolkningen tillhandahöll 32% av nationalinkomsten medan 50% disponerade 18% av nationalinkomsten (ibid.:65).

Fuad Chehab blev Libanons president 1958 (Utrikespolitiska Institutet 1990:14). Denne hade ambitionen att skapa ett socialt välfärdssystem (Entelis 1985:49) och socioekonomiska frågor prioriterades (El Khazen 2000:242). Det skedde en utbyggnad av vägar och elnät, framför allt i södra delen av landet och Bekaa. Reformerna fick dock även negativa effekter. Exportbaserat jordbruk slog ut arrendatorsystemet och industrialisering av jordbruket orsakade stor arbetslöshet, vilket tvingade många invånare på landsbygden att flytta till städerna för att söka arbete. Servicesektorns efterfrågan på arbetskraft var dock inte tillräcklig för att möta det behov av arbete som uppstod. Detta ledde till en ökad arbetslöshet i landet (Picard 1993:12-13).

Satsningen på utbildning fick även den oförutsedda konsekvenser då utbudet på utbildad arbetskraft blev större än efterfrågan, vilket drev ner lönerna. Det var

många som inte kunde få arbete som motsvarade deras kvalifikationer (Hanf 1993:108).

El Khazen för fram motstridiga uppgifter om reformernas resultat. Å ena sidan citerar han Theodor Hanf som hävdar att ”...between the creation of Lebanon and the outbreak of the war the enormously inegalitarian incorporation of classes and communities was considerably reduced, especially after 1960, when the government introduced its structural policies.” (2000:69). Å andra sidan hävdar El Khazen att “[w]hatever attempts were made to develop these areas, particularly during the Chehab regime, they fell short of bridging the development gap between rural and urban areas” (ibid.:258).

1972 lade regeringen fram sin sexårsplan där man satsade på ekonomisk och social utveckling. De främsta områdena var hälsa, utbildning, jordbruk, industri, transport och kommunikationer. Delar av planen implementerades men i och med krigets utbrott 1975 avbröts arbetet (ibid.:254).

4.2 Ekonomiskt missnöje

På 1960- och 1970-talet ökade de sociala konflikterna i Libanon. Missnöjet uttrycktes snarare i sociala och ekonomiska termer än att religiösa grupper var förfördelade. Sunnitiska arrendatorer och anställda inom jordbruket gjorde uppror mot jordägare som även de var sunniter. Dessutom hade vänsterrörelser och fackförbund medlemmar från alla religiösa samfund. Många av medlemmarna var shiiter, och inte heller de uttryckte ekonomiskt missnöje genom att peka på att de som religiös grupp hade det sämre ställt. De uttryckte snarare missnöje över att regionerna där de bodde var eftersatta eller att de som industriarbetare, utbildad arbetskraft, arrendatorer eller anställda inom jordbruket levde under dåliga förhållanden (Hanf 1993:107-110).

Det här mönstret förändrades dock och många shiiter kom att vända sig bort från dessa sekulära organisationer. 1969 bildade Musa Sadr, ordföranden i the Supreme Shii Islamic Council, en rörelse benämnd Movement of the Deprived. Kraven som framfördes gällde skolor, sjukhus, priset på tobak och byggandet av bevakningssystem. Den närmaste tiden innan krigets utbrott kom det ekonomiska missnöjet allt mer att uttryckas som att muslimer hade det sämre ställt än kristna. Känslan av relativ fattigdom var större hos shiiterna än hos sunniterna. (ibid.:108, 130-131).

I de tidiga konflikterna vid tiden för inbördeskriget var det dock inte rika och fattiga som slogs mot varandra, utan fattiga muslimer mot fattiga kristna (ibid.:131).

4.3 Yrken

1908, innan staten Libanon bildades, var majoriteten av alla tandläkare, apotekare och jurister i Libanonberget och i Beirut kristna. Bland läkarna var det fler i Beirut som var muslimer medan kristna läkare var vanligare i Libanonberget (El Khazen 2000:60). El Khazen visar också att från 1943, när Libanon blev självständigt, fram till 1983 har gapet mellan kristna och muslimer i olika yrken minskat. Dock är andelen kristna fortfarande i majoritet i alla de yrken som nämns av El Khazen. På 1940-talet var ingen av bankägarna muslimer, men 1983 utgjorde de 35%. Bland försäkringsagenterna är skillnaden inte lika stor mellan de två tidpunkterna, 1943 utgjorde de kristna 91% jämfört med 85% 40 år senare. Andra yrken som El Khazen tar upp är ägare till stora företag, jurister och läkare (ibid.:61). I Libanon hade man ett kvoteringsystem för civilförvaltningen, vilket innebar att tjänsterna fördelades efter religiös tillhörighet (Hanf 1993:98). Detta innebar att andelen kristna respektive muslimer inom detta område var ungefär lika (El Khazen 2000:61).

4.4 Utbildning

Under kolonialtiden gick majoriteten av de muslimska studenterna i offentliga skolor medan de flesta kristna gick i privata skolor (El Khazen 2000:63). Fortfarande på 1970-talet var det betydligt fler kristna än muslimska privatskolor, men skillnaderna har minskat under åren (ibid.:64). Dock uppges inte hur många studenter som gick i skolorna eller hur stor del av studenterna från de olika religiösa grupperna som gick i offentliga respektive privata skolor på 1970-talet. Anledningen till att detta är intressant är att privata skolor anses ha högre kvalitet än offentliga (Utrikespolitiska institutet 1990:9).

De flesta skolor i landet har varit koncentrerade till Libanonberget, men under Chehab-regimen (1958-1964) satsades det på att bygga skolor på landsbygden (Picard 1993:12). Dessa offentliga skolor upprättades i mindre välmående områden, som Bekaa och södra och norra delen av landet, där det inte fanns tillgång till privatskolor (El Khazen). Mellan 1958 och 1971 fyrdubblades antalet elever i Libanon. Bland shiamuslimerna ökade antalet universitetsstudenter, vilka kom att utgöra en ny medelklass i deras religiösa grupp (Picard 1993:12). Sett till utbildningsnivån mellan kristna och muslimer var det 1974 bara en liten skillnad mellan grupperna (det var en något högre andel av muslimerna som hade låg utbildning). (El Khazen 2000:65). Dock hänvisar Elizabeth Picard till en undersökning gjord 1971 som visar att 31% av männen och 70% av kvinnorna bland shiamuslimerna var analfabeter jämfört med 13% respektive 20% bland de grekiskortodoxa invånarna (1993:12).

4.5 Sammanfattning

Det kan konstateras att den ekonomiska blomstring som Libanon upplevde koncentrerades till Beirut och Libanonberget. Skillnaderna i välstånd mellan stad och landsbygd var markanta och detta innebar även att det var stor ekonomisk ojämlikhet mellan olika religiösa grupper då Libanonberget framförallt beboddes av maroniter, och shia- och sunnimuslimer i huvudsak bodde i söder och Bekaadalen respektive i norr. Det var dock inte så att alla kristna hade det gott ställt och alla muslimer var fattiga.

Kristna var i majoritet i kvalificerade yrken som jurister, läkare och ägare till stora företag. Det var bara små skillnader i utbildningsnivå mellan kristna och muslimer.

Det var först på 1960-talet som staten började med aktiva åtgärder för att komma till stånd med de socioekonomiska ojämlikheterna mellan stad och landsbygd. Materialet pekar å ena sidan på att det skedde stora förbättringar, och å andra sidan på att klyftorna ökade på 1960- och 1970-talet.

5 Externa aktörer

I följande avsnitt behandlas utomståendes aktörers roll i konflikten. Har dessa bidragit till de förändrade relationerna mellan Libanons religiösa grupper? Det är många externa aktörer som på ett eller annat sätt närvarat i landet, men en stor del av dem engagerade sig först efter det att kriget brutit ut, varför de faller utanför forskningsprojektet. De aktörer som undersöks är västerländska och arabiska stater samt PLO.

5.1 Västerländska och arabiska stater

Libanons utrikespolitik har varit lika delad som dess inrikespolitik. De kristna grupperna, och då framförallt maroniterna, har främjat goda relationer med de västerländska länderna, i synnerhet Frankrike och USA. Detta har dock upprört de muslimska samfundet som sympatiserat med de muslimska grannstaterna.

Då Frankrike 1920 tog över Libanons styre samt drog om dess gränser var de flesta muslimer emot detta. Vissa av dem ville istället tillhöra en ny arabislamsk stat. En minoritet ville upprätta ett sekulärt "Storarabien". De flesta ville dock förena sig med Syrien. Alla muslimer var överens om att de inte ville tillhöra Frankrike. Till en början motsatte sig många muslimer de kristnas ledarskap. De vägrade kalla sig "libaneser" i sina identitetspapper och nekade samarbete med landets myndigheter. Så småningom minskade motståndet och muslimerna tog istället till vara på de möjligheter till ökad makt som ett aktivt samarbete med staten gav dem (Hanf 1993:65-69). Då den Nationella pakten slöts 1943, tog de kristna maroniterna avstånd från det västerländska beskyddet och gick med på att landet skulle ha en arabisk identitet. Muslimerna tog i sin tur avstånd från kraven om att förena sig med Syrien. Man kom alltså fram till en kompromiss som innebar att Libanon skulle vara en neutral stat (Stavenhagen 1996:205).

I samband med det korta inbördeskriget 1958, orsakat av president Chamouns försök till förlängt mandat, blossade dock denna identitetskonflikt upp igen. Chamoun fick hjälp att hålla tillbaka rebellerna av USA:s armé under kriget. USA:s uttalade syfte var att upprätthålla den libanesiska staten, vilket USA och Libanons regering hade kommit överens om tidigare i Eisenhowerdoktrinen. Muslimerna var förargade över doktrinen då de uppfattade den som ett försök av USA att öka dess inflytande över Libanon. USA gav även sedan tidigare ekonomiskt stöd till staten, vilket muslimerna tolkade som en kamouflerad militärpakt. De muslimska grupperna ogillade maroniternas relationer med de västerländska länderna och sökte stöd hos närliggande muslimdominerade länder. Många muslimer var influerade av den nya arabnationalismen som var skapad av

Egyptens ledare Gamal Abdel Nasser (Hanf 1993:111). Nasser hade visioner om en starkare arabvärld, där arabstaterna var förenade, moderniserade och oberoende från västvärlden. (Zakaria 2001:26). Hans planer spreds i Mellanöstern och blev oerhört populära. Egypten och Syrien bildade i slutet på 1950-talet en union under Nassers ledarskap och sökte förmå Libanon och ett antal andra länder att gå med. Även om inte alla Libanons muslimer ville gå med i unionen, så ville i alla fall de flesta ha goda förbindelser med den (McDowall 1986:13). Denna union visade sig inom kort inte vara möjlig då de flesta länder i slutändan värnade om sin självständighet (Hanf 1993:145-146).

Muslimernas missnöje med det libanesiska ledarskapet förstärktes även efter den engelsk-fransk-israeliska attacken mot Egypten 1956. De upprördes över att regimen ville vara neutrala i kriget och propagerade för att Libanon skulle ta Egyptens sida, precis som de andra arabstaterna (Hanf 1993:116).

Syrien har alltid uppfattat det som orättfärdigt att Frankrike 1920 bröt loss Libanon från Syrien (Utrikespolitiska Institutet 2003:24). De har sedan dess verkat för återförening och även föreslagit ekonomiskt samarbete. Då Libanons regering motsatt sig detta har Syrien stöttat de muslimska grupperna, där många varit positivt inställda till återförening med grannlandet (Hanf 1993:110-111). Det var dock inte förrän 1976, efter inbördeskrigets utbrott, som Syrien handgripligen la sig i konflikten och gick in med militära styrkor i landet (Utrikespolitiska Institutet 2003:17).

5.2 PLO

I samband med att staten Israel bildades flyttade många palestinier till Libanon, främst till södra delen av landet och till flyktingläger utanför Beirut. I samband med kriget på Västbanken 1967 flydde också många hit (McDowall 1986:13-14).

Många sunni- och shiamuslimer med sämre levnadsförhållanden samt en del kristna kom att ställa sig på palestiniernas sida i deras kamp mot Israel. Dessa libaneser fick i sin tur stöd från palestinierna angående sitt missnöje över de ekonomiska ojämlikheterna och det politiska systemet (ibid.:14). Palestinierna gav politiskt stöd och hjälpte dem att organisera och träna milisgrupper (Reilly:1982:15).

I slutet av 1960-talet började PLO med väpnade attacker in i Israel från södra Libanon. Israel å sin sida angrep PLO och även civila mål i Libanon (El Khazen 2000:140). Reaktionerna bland libaneserna skilde sig åt. En del kom att kritisera regeringen för dess ovilja och oförmåga att skydda befolkningen i söder från Israels våld (McDowall 1986:14). Till denna grupp ställde sig shiiter som nu även fick en säkerhetsdimension i sin kritik mot regeringen (El Khazen 2000:369). Andra blev starka motståndare till PLO:s närvaro i landet då libaneser blev offer för våldet, och man menade att utan PLO i Libanon skulle inte Israel utföra attacker i landet (McDowall 1986:14). Det var inte bara kristna utan även shiiter och druser som bodde i söder som var emot PLO (El Khazen 2000:190). En organisation som var starka motståndare till PLO:s närvaro var Falangistpartiet.

Falangistpartiet är ett i huvudsak maronitiskt parti, vars ideologi är libanesisk nationalism. Man ville att landet skulle ha en västlig och kristen identitet och att denna identitet måste skyddas från dem som utmanade den (Reilly 1982:15). På 1960-talet stärktes partiets paramilitära gren, vilken blev hård motståndare till PLO (Entelis 1985:50).

Som vi skrivit om i kapitel fyra var det många shiamuslimer i söder som flyttade till städerna, och då framförallt Beirut, för att söka arbete. Denna tillströmning kom att öka när folk flydde för att undkomma den väpnade konflikten mellan Israel och palestinier (Rabinovich 1984:42).

David McDowall menar att palestiniernas närvaro visserligen ökade den klyfta som fanns i staten, men att detta aldrig skulle ha hänt om det inte redan funnits ett stort missnöje hos en stor del av befolkningen angående styrelseskicket (1986:14). El Khazen framhäver PLO:s roll i uppkomsten av inbördeskriget. Han menar att PLO:s närvaro enade maroniterna mot vad de tolkade som ett hot mot de kristnas fysiska säkerhet och politiska makt. Vidare var majoriteten av palestinerna sunnimuslimer, vilket de kristna uppfattade som ett demografiskt hot. Dessutom uppfattade de det som att palestinerna var allierade med de libanesiska muslimerna. El Khazen menar också att det var stödet för PLO som var drivkraften bakom vänster, panarabiska och andra nationalistpartier att bilda en koalition (Libanesiska nationella rörelsen) (2000:363). Han nekar dock inte till att det fanns politiska och ideologiska åsiktsskillnader i Libanon före PLO:s närvaro (ibid.:370).

5.3 Sammanfattning

Många utomstående aktörer har haft inflytande över Libanons religiösa grupper. Frankrike, som styrde Libanon 1920-1943, hade goda förbindelser med de maronitiska ledarna även efter att Libanon blev självständigt. USA hjälpte den maronitiska presidenten under det korta inbördeskriget 1958. Muslimerna ogillade det västerländska inflytandet och influerades istället av de arabiska grannländerna, framförallt Syrien och Egypten. Många muslimer ville att Libanon skulle förstärka sina förbindelser med dessa länder.

I slutet av 1960-talet började PLO göra räder in i Israel, vilket medförde att Israel angrep mål i Libanon. PLO fick stöd framförallt från muslimer medan i synnerhet maroniter var emot organisationens närvaro i landet.

6 Analys

6.1 Maktfördelning

De religiösa grupperna i Libanon har levt i området i många år. Även om det förmodligen funnits konkurrens och osämja mellan grupperna är det först under 1900-talet som dessa oenigheter har lett till en allvarigare konflikt. Det maktfördelningssystem som infördes 1943 och som Libanon fortfarande använder, kan vara en stark faktor till att dessa konflikter trappades upp.

Som tidigare nämnts formas etnicitet bl a genom maktrelationer. Den maktstruktur som maroniterna och sunnimuslimerna lade grunden för i den Nationella pakten kan sägas ha förstärkt skillnaderna mellan de etniska grupperna. Genom att fördela antalet maktpositioner efter de religiösa samfundens storlek underblåste man splittring och osämja mellan grupperna och bidrog till att skärpa gränserna mellan ”vi och de”. I Utrikespolitiska Institutets genomgång av den politiska utvecklingen i Libanon årtiondena före kriget betonas att detta system orsakade statsmaktens instabilitet och gav näring åt traditionen att känna solidaritet med den egna gruppen (Utrikespolitiska Institutet 2003:15). Abu Hamad menar att det religiöst baserade maktfördelningssystemet är en av de mest signifikanta orsakerna till inbördeskriget. Konkurrensen mellan samfunden ökade som ett resultat av att de genom detta system tävlade om politiska intressen (Abu Hamad 1995:232). Mullany kallar Libanons politiska system för en ”konstitutionell tabbe” och framhäver att detta var en av de tyngsta orsakerna till inbördeskriget (Mullany 1991:44-45).

Stavenhagen hävdar att eliten i vissa samfund byggde sin makt på att upprätthålla och manipulera de etniska gränsdragningarna (Stavenhagen 1996:36). Abu Hamad påstår att flertalet libanesiska regeringar har gått så långt som att använda våld och begå olagliga handlingar för att bevara det sekteristiska systemet och den makt och de privilegier det gett dem (Abu Hamad 1995:232). Då etnicitet är socialt konstruerat och formas genom olika processer innebär detta även att maktgiriga personer kan manipulera de etniska skillnaderna för egna syftens skull. Det finns misstankar om att framstående personer inom de ledande samfunden, sunniterna och maroniterna, använt mindre hederliga metoder för att behålla de religiösa grupperingarna och därmed sina maktpositioner. Många ansåg att pakten var ett sätt för eliten att kunna dominera resten av populationen (Stavenhagen 1996:35). I detta fall drog eliten inom dessa grupper nytta av de religiösa grupperingarna för att legitimera sina inflytelserika positioner. De mediakampanjer Chamouns regering sponsrade på slutet av 1950-talet, där man

där man beskrev politiska skillnader i religiösa termer, är ett exempel på manipulation av religiösa olikheter. I kampanjen överdrev ledarna skillnaderna mellan samfunden för egen politisk vinning.

Motsättningar mellan grupper ökar då politiska rättigheter uttrycks i termer av hela grupper istället för individer (Abu Hamad 1995:232). Då medlemmar av de fattigare grupperna, exempelvis shiiterna och druserna, upplevde sig förfördelade formade de sin ilska mot hela grupper istället för mot de enskilda individer som hade den politiska makten. Detta trots att många i fiendegruppen kanske hade minst lika dåliga ekonomiska villkor som dem. Exempelvis då den maronitiska presidenten Chamoun försökte ändra konstitutionen för att få sitta kvar vid makten riktade medlemmar av de andra grupperna sin ilska mot hela det maronitiska samfundet, även om alla maroniter inte var ansvariga för sin ledares handlingar. Detta ledde till det korta inbördeskriget 1958.

Att nationalförsamlingens beslut byggde på konsensus kan både ha haft positiva och negativa effekter på landets styre. Systemet bygger ju på att alla ska vara överens, vilket innebär att det är viktigt att lyssna på representanterna från alla samfund. Detta borde idealiskt sett ha en förenande effekt på de religiösa grupperna. Hur detta sedan fungerade i Libanon i praktiken är svårt att säga, då ingen av våra källor går in särskilt mycket på detta. Utifrån den information vi har tagit upp i den empiriska delen framgår dock att maroniterna dominerade politiken, medan andra samfund ansåg sig ha mycket mindre makt. Detta tyder på att de mindre inflytelserika grupperna i praktiken inte hade makt att stå emot de mäktigare. Konsensussystemet fungerade så länge ingen sade emot de starkaste. Angående PLO:s närvaro gick dock åsikterna isär. Detta fick en försvagande effekt och staten stod handlingsförlamad inför problemen. Då det inte längre var möjligt att uppnå konsensus blev landet svårregerat. Konsensussystemet kan visserligen i vissa fall ha haft positiv inverkan på sammanhållningen i landet, men sammantaget tycks det snarare ha haft en förlamande effekt på styret.

Som nämnts i teoriavsnittet förstärks gränser mellan etniska grupper i konflikter och fiendebilder blir skarpare. Redan då Libanon grundades efter första världskriget var man oeniga om hur landets skulle styras. Då de politiska motsättningarna mellan grupperna ökade mellan 1950-1975 växte fientligheten mot andra grupper, medan lojaliteten till den egna gruppen förstärktes. Det sekteristiska maktfördelningssystemet, dvs. att man hade religion som underlag för det politiska systemet, resulterade i att politiska oenigheter översattes till religiösa konflikter, istället för ideologiska. De politiska konflikter som ägde rum årtiondena före inbördeskriget bidrog till en ökad polarisering av samfunden och de religiösa skillnaderna cementerades.

6.2 Socioekonomiska skillnader

Som beskrivits i kapitel 2.2 framhäver socialkonstruktivismen att etnicitet skapas i relation till andra. Det behövs ett ”de” för att definiera ett ”vi”. Vidare är detta en ständig process vilket innebär att etnicitet förändras över tiden. Det intressanta

med befolkningens välstånd i skapandet av etnicitet blir därmed hur situationen ser ut mellan de religiösa grupperna och om och i så fall hur detta har förändrats över tid.

Undersökningen visar att muslimer generellt sett hade det sämre ställt än kristna i Libanon. Fler muslimer levde i fattiga områden och det var en mindre andel muslimer än kristna som hade kvalificerade yrken.

När det gäller förändring genom åren ger våra källor olika uppgifter. Det finns flera uppgifter som talar för att folket på landsbygden fått det bättre. Dels är det Chehabregimens reformer, vilka inte stannade på planeringsstadiet. Enligt Picard byggdes vägar, elnät och skolor (1993:12). Att utbildningsnivån var ungefär lika mellan kristna och muslimer i mitten på 1970-talet samt att olikheterna avseende vilka som hade kvalificerade yrken minskat visar på en positiv trend. Även det levnadsstandardindex Hanf använder sig av visar en positiv utveckling. Dessa uppgifter talar därmed emot att socioekonomiska faktorer var en orsak till polariseringen mellan kristna och muslimer. Om områden som Bekaadalen och södra Libanon, vilka dominerats av en muslimsk befolkning, har fått det bättre är det snarare en indikator på att ”vi och de”-känslorna skulle ha minskat.

El Khazen menar att socioekonomiska faktorer inte var orsak till inbördeskriget. Han skriver bl a att “[t]he ills associated with Lebanon’s socio-economic development since independence in the 1940s did not suddenly emerge in the mid-1970s. In fact, in some areas, Lebanon’s economic problems were more pronounced in the 1950s and 1960s than a decade later.” (2000:260)

Det är dock inte säkert att ovan nämnda förbättringar per automatik minskar klyftorna mellan de religiösa grupperna. Socialkonstruktivismen tar, som tidigare nämnts, upp etnicitetsskapandet som något som sker i relation till andra. Även om muslimernas levnadsstandard ökat har de relativt sett det sämre ställt.

När det gäller yrken så visar El Khazen att gapet mellan kristna och muslimer har minskat, men uppgifterna har tagits i ett intervall mellan 1943 och 1983 (2000:61). Därmed kan vi inte veta exakt vilka år som ligger till grund för siffrorna och vi vet inte heller hur det såg ut åren närmast inbördeskrigets utbrott, det är möjligt att gapet var större då än 1983. Men det är ett rimligt antagande att skillnaderna inte var större på 1970-talet än på 1940-talet, varför uppgifterna om yrken trots detta har viss relevans.

Det som talar emot att befolkningen fick det bättre under 1960- och 1970-talet är att Nasr hävdar att klyftorna ökade mellan de som hade det gott ställt och de som var fattiga (1978:12), och att skillnaderna i utveckling mellan stad och landsbygd, enligt El Khazen, inte minskade (2000:258). Entelis menar att sunni- och shiamuslimer utgjorde en ny underklass (1985:50), detta understöds av att arbetslösheten enligt Picard steg under slutet av 1960-talet och 1970-talet när många inte längre kunde försörja sig på jordbruk (1993:13). Chehabregimens reformer gick ut på att utveckla landsbygden, men det sägs ingenting om att förbättra situationen för de fattiga stadsborna. Det faktum att många invånare flyttade från landsbygden tyder också på att ett stort antal inte fick det bättre av reformerna. Att det levnadsstandardindex Hanf använder sig av visar på kraftig ökning i levnadsstandarden hos landsbygdsbefolkningen kan alltså bero på att många fattiga inte längre fanns i området. Om olikheterna avseende välstånd har

ökat och det dessutom är fler som lever i fattigdom kan det ge upphov till polarisering. Grupperna blir mer olika varandra och därmed blir gränsdragningar tydligare.

Då identiteter skapas i relation med andra, är det som Picard tar upp om shiamuslimerna nämnvärt: "Their contact with other, more prosperous, segments of Lebanese society made their unfavourable situation, and their lack of social mobility, all the more painfully obvious." (1993:13). När människor flyttade från landsbygden till städerna och inte fick det bättre utan kom att bo i nedgångna områden kan "vi och de"-känslorna ha ökat. Likadant gjorde de vägutbyggnader som skedde under 1960-talet att skillnaderna i välstånd tydliggjordes i och med att kontakten med de mer välmående städerna förenklades.

För att koppla tillbaka till det som tagits upp tidigare i avsnittet angående att en del författare pekar på förbättringar, så är det möjligt att klyftorna mellan olika landsdelar har förblivit desamma eller t.o.m. har ökat utan att någon grupp för den delen har fått det sämre ställt. Statens reformer kan ha förbättrat situationen för de mindre välmående samtidigt som de som redan hade det bra kan ha ökat sina inkomster.

I våra källor ges den höga inflationen som tog fart runt 1970 mycket liten uppmärksamhet. Inflationen borde rimligen ha försämrat befolkningens ekonomiska situation i och med att reallönerna sänktes. Dock påverkade det alla invånare och därmed har denna faktor inte betydelse för känslan av alienation mellan kristna och muslimer.

Som tagits upp i teoriavsnittet ger den egna etniska gruppen en känsla av samhörighet och trygghet och denna känsla kan ändras beroende på situation. Detta kan förklara varför religionen fick ökad betydelse för de shiamuslimer som flyttade till slumområden. Samhörigheten med den egna gruppen gav trygghet i den fattiga och otrygga miljön.

Sammantaget innebär de motstridiga uppgifterna om hur förändringen i välstånd såg ut att det är svårt att avgöra vilken betydelse socioekonomiska faktorer hade i polariseringen mellan kristna och muslimer. Har situationen blivit bättre är det inte en faktor att räkna med, men om det tvärtom är så att det skett försämringar kan det mycket väl ha stärkt gränserna mellan de religiösa grupperna. De reformer som genomfördes på 1960-talet fick positiva effekter, men i och med att det under samma tid skedde försämringar som t ex ökad arbetslöshet och hög inflation kan man fråga sig om de positiva förändringarna var större än de negativa. Då även El Khazen, som hävdar att välståndet gick upp, ger uppgifter som talar emot denna ståndpunkt är det troligt att det åtminstone inte skedde stora förbättringar för dem som hade det dåligt ställt.

Slutligen kan sägas att ekonomiskt missnöje inte nödvändigtvis polariserade kristna och muslimer. Att organisationer som på olika sätt visade sitt missnöje mot ekonomiska förhållanden hade medlemmar med olika religiös tillhörighet visar att kristna och muslimer som var i en liknande situation kunde gå samman för en gemensam sak. Tiden närmast inbördeskrigets utbrott tog sig dock ekonomiskt missnöje uttryck i form av att muslimer som grupp hade det sämre ställt än kristna. Detta visar att det här är en faktor som inte helt kan avfärdas som orsak till de ökade konflikterna mellan muslimer och kristna.

6.3 Externa aktörer

Under åren har olika externa stater haft inflytande över Libanons politik. Som tidigare nämnts har kristna västerländska stater, som Frankrike och USA, haft goda förbindelser med de kristna grupperna, medan de omkringliggande muslimska länderna har influerat de muslimska samfundet. Då externa stater valt att samarbeta med de grupper som utövar samma religion kan detta sägas ha förstärkt gränserna mellan ”vi” och ”de” och därmed pådrivit polariseringen av de religiösa samfundet.

Många libaneser menar att externa aktörer var orsaken till att inbördeskriget bröt ut. De menar att dessa utnyttjade Libanon - med dess pluralism, svaga regering och kraftlösa armé - som slagfält för att tillgodose egna intressen (Abu-Hamad 1995:232). Enligt dessa utnyttjade alltså maktgiriga aktörer den etniska mångfalden för egna politiska eller ekonomiska syften. Abu-Hamad hävdar att detta delvis är sant. Ansvar för inbördeskriget ligger inte endast på externa aktörer, men deras agerande drev på och gav näring åt motsättningarna mellan de religiösa grupperna (ibid.). Mullany menar att då alla de religiösa grupperna är minoriteter har de haft tendens att ta hjälp av utomstående aktörer i sina inbördes strider (Mullany 1991:44). Stavenhagen är inne på samma spår då han hävdar att de olika samfundet sökte stöd, inspiration och identitet hos externa referensgrupper (Stavenhagen 1996:206).

Då Frankrike var de som drog om gränserna och inkluderade områden bebodda av fler religiösa grupper (framförallt muslimska) i det större Libanon, kan de sägas ha lagt grunden till hela konflikten. Det är dock svårt att säga hur det skulle ha sett ut om gränserna drogs annorlunda. Under 1940-talet drog sig emellertid Frankrike tillbaka och hade mycket lite inflytande över Libanon årtiondena före inbördeskrigets utbrott. Därmed kan man inte hävda att de hade något att göra med de ökande motsättningarna mellan de religiösa grupperna som slutade i krig.

USA:s samarbete med de maronitiska ledarna under 1950- och 1960-talet gav upphov till misstankar och missnöje hos de muslimska grupperna. Trots att deras uttalade syfte var att upprätthålla Libanon som stat, så tjänade deras intervention 1958 i princip bara det maronitiska ledarskapet, vilket ökade misstron, både till USA och till maroniterna, hos andra grupper.

Den arabiska nationalismen som spreds i Mellanöstern under åren hade som ovan nämnt stort inflytande över många muslimer. I och med den Nationella paktens tycktes parterna ha kommit överens om Libanons neutrala identitet. De nasseristiska tankarna om en förenad arabvärld influerade dock ett stort antal muslimer under 1950- och 1960-talet, vilket fick motsättningarna angående Libanons identitet att blossa upp. Dessa planer handlade om att tillsammans förstärka muslimerna som grupp. Egypten och framförallt Syriens maningar att förena sig med dem fick många muslimer att värna om den muslimska identiteten samtidigt som man ökade avståndet till andra religioner.

De flesta bedömare är eniga om att palestiniernas, och då framförallt deras väpnade grupper, närvaro i Libanon utlöste reaktioner hos befolkningen och att människornas reaktioner skilde sig åt.

Då identiteter är socialt konstruerade formas människan beroende på var och när hon lever. Palestinierna bidrog till att förändra situationen i Libanon. Med de väpnade palestinska grupperna och Israel i landet blev våld till verklighet, och folk reagerar på något sätt på den verklighet de befinner sig i.

El Khazen hävdar att libaneser tog till vapen antingen i självförsvar mot PLO som uppfattades som ett hot, eller för att de stödde PLO i deras väpnade kamp (2000:368-369). Rädsla kan ge upphov till aggressionshandlingar mot dem som man uppfattar som ett hot (se avsnitt 2.1). Mot bakgrund av detta kan Falangistpartiets motstånd till palestinierna förstås. Många medlemmar ville att Libanon skulle ha en kristen och västlig identitet, och palestinierna, vilka i huvudsak var sunnimuslimer, kan ha uppfattats som ett hot mot detta. Det här stämmer även in på det El Khazen tar upp om upplevelsen av ett demografiskt hot. Från slutet av 1960-talet fick de dessutom en befogad rädsla i och med de väpnade attacker som Israel utförde i södra Libanon och i huvudstaden Beirut. Aggressionshandlingarna från Falangistpartiet kom dock inte att riktas mot Israel utan mot PLO som man såg som orsaken till Israels agerande, och därmed var det PLO som sågs som det verkliga hotet. El Khazen menar att den libanesiska statens oförmåga att skydda invånarna i söder från våldet gav shiamuslimerna anledning att bilda sin milis Amal, vilken ställde sig på palestiniernas sida (2000:368-369).

Som tidigare tagits upp i teoridelen har konflikter en förmåga att förstärka etniciteten och ”vi och de”-känslorna. Redan innan PLO:s närvaro i landet fanns det motsättningar mellan muslimer och kristna. De som sympatiserade med PLO var framförallt muslimer och de fick nu ytterligare anledning att ställa sig kritiska till maroniterna, vilka i sin tur fick anledning att ställa sig mot muslimerna som sågs som allierade med fienden.

Enligt Lindholm Schulz skapas etnicitet i relation till andra (2002:67-68). Palestiniernas väpnade kamp kan ha gjort att de som var motståndare till landets styre kom att se det som ett tillvägagångssätt man inte tidigare fäst uppmärksamhet vid. Detta tillvägagångssätt underlättades dessutom av att palestinska grupper hjälpte libanesiska muslimer att träna milisgrupper. Därmed ökade risken att konflikten mellan invånarna i Libanon skulle trappas upp.

Det kan vara viktigt att påpeka att konflikter mellan Libanons invånare existerade redan innan PLO:s inträde. Det ger en förklaring till att folk reagerade olika på PLO. Hade motsättningar inte funnits är det troligt att befolkningen bildat en enad front mot palestinierna alternativt stött dem. Gränser skulle snarare ha skapats mellan libaneser och externa aktörer än som nu blev fallet, mellan libaneserna själva.

Som nämnts i avsnitt 5.2 menar El Khazen att det var det gemensamma stödet för PLO som fick vänster, panarabiska och andra nationaliströrelser att gå samman i Libanesiska nationella rörelsen. Reilly hävdar däremot att det var motståndet mot det sekteristiska politiska systemet och den styrande eliten i landet som förde dem samman (Reilly 1982:14).

Externa aktörer tycks på olika sätt ha pådrivit polariseringen av de religiösa samfundet. Västerländska länder, framförallt USA, har samarbetat med maroniterna, medan muslimska länder och PLO har ställt sig på muslimernas sida. I konflikter med andra religiösa grupper har därmed känslan av samhörighet med utomstående aktörer som har samma religion blivit starkare. Man kan inte lägga hela skulden till kriget på externa aktörer, men då dessa har hjälpt vissa parter i konflikten har de bidragit till att förstärka gränserna mellan ”vi” och ”de”.

6.4 Hur faktorerna förhåller sig till varandra

Ekonomi och politik hänger ihop så till vida att de som hade det bäst ställt var de som fick de främsta maktpositionerna. Dessutom har politikerna makt över landets ekonomi. Det är de som avgör om staten ska vidta åtgärder för att utveckla fattiga områden. I Libanon var det först på 1960-talet som regeringen satsade på reformer som skulle förbättra situationen på landsbygden.

Tillströmningen av palestinier utmanade ytterligare den sekteristiska maktfördelningen då det blev tydligt att de kristna inte längre utgjorde den största religiösa gruppen. Därmed bör de kristna ha fått det ännu svårare att legitimera att de hade fler representanter i parlamentet samt att presidentposten innehades av maroniterna.

7 Slutsatser

Syftet med undersökningen var att undersöka varför motsättningarna mellan kristna och muslimer i Libanon eskalerade, vilket ledde till inbördeskrig. För att göra detta har vi använt oss av det socialkonstruktivistiska perspektivet som innebär att etnicitet är föränderligt. Detta innebär att olika faktorer påverkar samhörigheten med den egna etniska gruppen samt gränsdragningar mellan olika grupper. De faktorer som behandlats är maktfördelningen i landet, socioekonomiska skillnader samt inflytande från externa aktörer. Utgångspunkten är att det är kristna och muslimer som har ställt sig mot varandra. Det fanns dock motståndsrörelser med medlemmar från olika religiösa samfund, men i stora drag har konflikten stått mellan kristna och muslimer.

När det gäller maktfördelning visar studien att Libanons politiska system med störta sannolikhet var en bidragande orsak till ökade klyftor mellan kristna och muslimer. Genom att fördela antalet maktpositioner i proportion till de religiösa gruppernas storlek underblåste man konflikter mellan samfunden. Då de politiska motsättningarna ökade under årtiondena före inbördeskrigets utbrott innebar detta att konflikterna mellan de religiösa grupperna stärktes.

Det är svårare att avgöra hur socioekonomiska skillnader har påverkat polariseringen mellan de religiösa samfunden. Generellt sett hade kristna det bättre ställt än muslimer. Våra källor ger dock olika uppgifter till om det skett förbättringar eller inte under årtiondena före krigets början. Organisationer som krävde ekonomiska förbättringar hade medlemmar med olika religiös tillhörighet. Därmed är det svårt att bedöma om denna faktor har haft en avgörande betydelse för de ökade motsättningarna.

Studien visar att externa aktörer har förstärkt skiljelinjen mellan kristna och muslimer. Utomstående stater har influerat den grupp som har samma religiösa tillhörighet som de själva. Detta har förstärkt de ideologiska skillnaderna mellan samfunden, då kristna fått västliga influenser medan muslimer har påverkats av de arabiska grannländerna. PLO har i hög grad bidragit till de ökade klyftorna mellan samfunden då åsikterna angående PLO:s närvaro i landet gick isär. Dessutom hjälpte de muslimska grupper att träna milisgrupper.

Undersökningen visar att alla dessa tre faktorer har haft betydelse för konflikten i Libanon, fast i olika grad. När det gäller socioekonomiska skillnader går det inte att se ett klart samband mellan ekonomiska klyftor och ökade motsättningar mellan grupperna. Maktfördelningen har haft större betydelse för konflikten. Det sekteristiska systemet cementerade betydelsen av religiös tillhörighet på så sätt att den religiösa identiteten ständigt blev närvarande. Dessutom ledde politiska åsiktsskillnader till att hela religiösa grupper vände sig mot varandra. Studien visar att externa aktörer hade stor betydelse för att

motsättningarna mellan de religiösa grupperna eskalerade. Framförallt har PLO:s närvaro i landet på olika sätt gjort att de redan djupa konflikterna ökade.

Referenser

- Abu-Hamad, Aziz, 1995. "Communal strife in Lebanon: Ancient animosities or state intervention?", *Journal of International Affairs*, vol. 49, nr 1, s. 231-255.
- Burr, Vivien, 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge
- Corlin, Claes, 1993. "Symbols of Mobilization", s. 51-67 i Lindholm, Helena (ed.). *Ethnicity and Nationalism. Formation of Identity and Dynamics of Conflict in the 1990s*. Göteborg: Nordnes
- El Khazen, Farid, 2000. *The Breakdown of the State in Lebanon 1967-1976*. London: I.B.Tauris & Co Ltd
- Entelis, John P., 1985. "Ethnic and Religious Diversity in Lebanon", *Society: social science and modern society*, vol.22, nr 3, s. 48-51.
- García, Claudia, 1996. *The Making of the Miskuti People of Nicaragua. The Social Construction of Ethnic Identity*. Stockholm: Gotab
- Hanf, Theodor, 1993. *Coexistence in Wartime Lebanon. Decline of a State and Rise of a Nation*. London: I.B. Tauris & Co Ltd
- Lindholm, Helena, 1993. "Introduction: A Conceptual Discussion", s. 1-39 i Lindholm, Helena (ed.). *Ethnicity and Nationalism. Formation of Identity and Dynamics of Conflict in the 1990s*. Göteborg: Nordnes
- Lindholm Schulz, Helena, 2002. *Krig i vår tid*. Lund: Studentlitteratur
- McDowall, David, 1986. *Lebanon: A conflict of minorities*. London: Expedite Graphic Limited
- Mullany, Michael, 1991. "Stability without peace: Lebanon's violent compromises.", *Harvard International Review*, vol.13, nr 3, s.44-48.
- Nasr, Salim, 1978. "Backdrop to Civil War: The Crisis of Lebanese Capitalism", *Merip Reports*, nr 73, s. 3-10.
- Picard, Elizabeth, 1993. "The Lebanese Shi'a and Political Violence", UNRISD Discussion Paper 42, www.unrisd.org Nedladdad 2005-05-03
- Rabinovich, Itamar, 1984. *The War for Lebanon, 1970-1983*. London: Cornell University Press.
- Reilly, James A., 1982. "Israel in Lebanon, 1975-1982", *Merip Reports*, nr 108/109, s.14-20.
- Stavenhagen, Rodolfo, 1996. *Ethnic Conflicts and the Nation-State*. London: Macmillan Press LTD
- Utrikespolitiska Institutet, 1990. Länder i fickformat nr 901 Libanon. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet
- Utrikespolitiska Institutet, 2003. Länder i fickformat nr 901 Libanon. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet
- Zakaria, Fared, 2001. "The rulers. Why do they hate us?", *Newsweek* vol. 138, nr 16, s. 26-30.